

بررسی تاثیر کیفیت گزارش حسابرسی بر ریسک حسابرسی با توجه به نقش میانجی مدیریت سود و حاکمیت شرکتی

نرگس مقدسی*

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۱۸ تاریخ چاپ: ۱۴۰۱/۰۲/۲۸

چکیده

هدف این تحقیق بررسی تاثیر کیفیت گزارش حسابرسی بر ریسک حسابرسی با توجه به نقش میانجی مدیریت سود و حاکمیت شرکتی بوده است. قلمرو مکانی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و قلمرو زمانی سال های بین ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۹ بوده و با روش حذف سیستماتیک تعداد ۱۳۵ شرکت به عنوان نمونه آماری انتخاب گردیده است. برای جمع داده ها از مراجعه به صورت های مالی، یادداشت های توضیحی و ماهنامه بورس اوراق بهادار و به منظور توصیف و تلخیص داده ها از آمار توصیفی و استنباطی بهره گرفته شده است. در تحلیل داده ها آزمون F لیمر، آزمون هاسمن و برای تایید و رد فرضیه ها (نرم افزار ایویوز) استفاده گردیده است. نتایج نشان داد بین ساختار مالکیت و پریشانی مالی رابطه وجود دارد و همچنین کیفیت حاکمیت شرکتی و مدیریت سود تاثیر منفی کیفیت گزارش حسابرسی بر ریسک حسابرسی را تعدیل می کند.

واژگان کلیدی

کیفیت گزارش حسابرسی؛ ریسک حسابرسی، حاکمیت شرکتی، مدیریت سود

۱- کارشناس ارشد مجازی دانشگاه تربیت مدرس (* نویسنده مسئول: Narges.moghadas@gmail.com)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱- مقدمه

ریسک حسابرسی به ریسکی گفته می‌شود که بر اساس آن، حسابرس رای حسابرسی بی‌نقصی را ارائه نماید و در آن اعلام کند که در صورت های مالی هیچ گونه اشتباه عمده ای رخ نداده است. این اعلام در صورتی می‌باشد که ممکن است دارای اشتباهات عمده باشند. ریسک حسابرسی متشکل از ۳ ریسک ذاتی، کنترل و عدم اکتشاف می‌باشد که ترکیب این ۴ ریسک نیز با عنوان مدل ریسک حسابرسی شناخته شده است و دارای یک مدل مفهومی برای حسابرس ها می‌باشد؛ بنابراین با توجه به این که فقط حسابرس می‌تواند ریسک عدم اکتشاف را کنترل کند، مدل های ریسک حسابرسی نشان می‌دهند زمانی که حسابرس می‌خواهد ریسک حسابرسی را پایین نگه دارد و آن را کنترل نماید، بایستی بتواند به خوبی ریسک اکتشاف را کاهش دهد که این کار به وسیله افزایش روش های حسابرسی، امکان پذیر می‌باشد؛ بنابراین یکی از فرآیندهای مهم در حسابرسی تعیین ریسک حسابرسی است. ریسک حسابرسی یعنی آن ریسکی که تحریف با اهمیتی در صورتهای مالی وجود داشته باشد و حسابرس ندانسته نظر خود را از بابت آن تعدیل نکند یا به عبارتی احتمال خطر اینکه حسابرس ناآگاهانه نتواند نظر خود را نسبت به صورتهای مالی که دارای اشتباه با اهمیت است اصلاح نماید. در واقع به میزان خطای ریسکی که حسابرس در زمان بررسی دفاتر و اسناد حسابداری، متوجه خطاها یا محاسبات غلط عمدی نگردد، ریسک حسابرسی نامیده می‌شود که دارای دو نوع است؛ ریسک ارزیابی اشتباه دیتاها و اطلاعات مالی و ریسک اظهارات به دست آمده از ارزیابی اشتباه اطلاعات و دیتا های مالی. شرکت های سهامی به منظور کسب اطمینان از این که اظهارات مالی و گزارش های مالی آنها درست باشد، ملزم به ارائه صورت های مالی حسابرسی شده خود می‌باشند لذا پس از ارزیابی اطلاعات و صورتهای مالی به وسیله حسابرسان، حسابرس مورد نظر دیدگاه خود را در مورد کیفیت و درستی اطلاعات درج شده به مراجع نظارتی و صاحبان سهام ارائه می‌نماید (امین عشایری، ۱۴۰۰، ۲).

حرفه حسابرسی یکی از مشاغل دارای عدم قطعیت و سطوح بالای ریسک مالی و دعوی قضایی است. به دلیل فروپاشی شرکت‌هایی مانند انرون، تایکو اینترنشنال، ورلدکام، گلوبال کراسینگ و ...، فرآیند دقیقی ایجاد شده است که تضمین می‌کند حسابرسان وظایف حسابرسی خود را با دقت حرفه‌ای و مهارت بالا انجام می‌دهند. در این زمینه، ماهیت شواهد حسابرسی و ویژگی‌های تقلب مدیریت تضمین می‌کند که حسابرس تنها می‌تواند اطمینان معقولی ارائه دهد که با اطمینان مطلق که صورت مالی عاری از تحریف با اهمیت باشد، مخالف است. این ریسک زمانی اتفاق می‌افتد که حسابرس نظر حسابرسی نامناسبی را به دلیل ارائه صورتهای مالی نادرست بیان می‌کند که از آن به عنوان ریسک حسابرسی یاد می‌شود؛ بنابراین، ریسک حسابرسی مخفف ادعاهای مربوط به مانده‌ها، طبقات معاملات یا افشاهای حاوی تحریفاتی است که می‌توانند با اهمیت باشد. علاوه بر این، اظهارات ریسک حسابرسی زمانی که با تحریف‌های موجود در سایر مانده‌ها، طبقات یا افشاهای (ریسک ذاتی و ریسک کنترل) تجمیع می‌شود، به صورتهای مالی مرتبط است. ریسک حسابرسی شامل این خطر است که حسابرس چنین تحریفاتی را شناسایی نکند (خطر کشف). علاوه بر این، این تعریف به خطری مربوط می‌شود که حسابرس در معرض زیان مالی یا آسیب به اعتبار خود به دلیل دعوی قضایی، تبلیغات نامطلوب یا سایر رویدادهای ناشی از صورتهای مالی باشد که حسابرسی و گزارش می‌شود. از این رو، استانداردهای حرفه‌ای، حسابرسان را ملزم می‌کنند تا ریسک‌های مرتبط با مشتری (مانند موارد مربوط به تحریف‌های گزارشگری متقابلانه و کنترل‌های داخلی) را ارزیابی کنند. علاوه بر این، آنها اصرار می‌ورزند تا روش‌های حسابرسی را با هدف کاهش ریسک حسابرسی تا سطح قابل قبولی اجرا کنند؛ بنابراین، حسابرسان مسئول شناسایی و ارزیابی خطرات تحریف با اهمیت در

صورت‌های مالی با درک واحد تجاری و محیط آن، از جمله کنترل داخلی واحد تجاری هستند. برخی از چالش‌ها از ماهیت خود شغل حسابرسی ناشی می‌شوند، مانند فشار کاری، منابع ناکافی یا نیروی انسانی و عدم قطعیت وظایف. این چالش‌ها منجر به عدم توافق بین حساب‌برسان و عدم دقت در قضاوت حسابرسی می‌شود که به نوبه خود بر ریسک حسابرسی تأثیر می‌گذارد. نشان داده شده است که کیفیت حسابرسی فعالیت‌های کل نگر است که در آن موضوعات صلاحیت، استقلال و ریسک حسابرسی به طور جدایی ناپذیری به هم مرتبط هستند. حساب‌برسان می‌توانند اقدامات مفید لازم را برای رسیدگی به این مشکلات و کاهش مواجهه آنها با دعوی قضایی و شهرت انجام دهند. همچنین پس از بحران مالی جهانی، برخی از محققین ریسک حسابرسی را تجزیه و تحلیل کردند و تشخیص دادند که ریسک تجاری مشتری بدون تجزیه و تحلیل عاملی که ریسک بیشتری نسبت به دیگران دارد، افزایش می‌یابد. علاوه بر این، موضوع حاکمیت شرکتی به ویژه پس از شکست شرکت‌ها بسته به ویژگی‌های حاکمیت شرکتی توسعه یافته است. برخی از محققان این سوال را مطرح کردند که آیا برخی از ویژگی‌های حاکمیت شرکتی می‌تواند تأثیراتی بر ریسک حسابرسی، کل فرآیند حسابرسی و به ویژه کیفیت این روش داشته باشد. ضعف در ساختار حاکمیت شرکتی اغلب منجر به کیفیت گزارشگری مالی پایین‌تر، دستکاری سود و حتی تقلب آشکار در صورت‌های مالی می‌شود (فاخ و جاربوی، ۲۰۲۰، ۳)؛ بنابراین سوال اصلی پژوهش این گونه تدوین می‌گردد که:

تأثیر کیفیت گزارش حسابرسی بر ریسک حسابرسی با توجه به نقش تعدیل‌گری مدیریت سود و حاکمیت شرکتی چگونه است؟

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

ریسک حسابرسی از جنبه‌های مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. این مطالعات اغلب بر اساس نظریه نمایندگی و تئوری سیگنالینگ است. نظریه نمایندگی حول موضوع مسئله نمایندگی و راه حل آن می‌چرخد (جنسن و مک‌لیننگ، ۱۹۷۶؛ راس، ۱۹۷۳). یک مدل نمایندگی ساده نشان می‌دهد که در نتیجه عدم تقارن اطلاعاتی و منافع شخصی، مدیران دلایلی برای اعتماد به نمایندگان خود ندارند؛ بنابراین، آنها به دنبال حل این نگرانی‌ها با ایجاد مکانیسم‌هایی برای همسو کردن منافع نمایندگان با مدیران و کاهش دامنه عدم تقارن اطلاعاتی و رفتار فرصت طلبانه خواهند بود. ممیزی یک بررسی مستقل در مورد کار نمایندگان و اطلاعات ارائه شده توسط یک نماینده را فراهم می‌کند که به حفظ اطمینان و اعتماد کمک می‌کند. نظریه سیگنالینگ در ابتدا توسط اسپنس (۱۹۷۳) برای توضیح رفتار بازار کار پیشنهاد شد. سیگنال دهی استراتژیک به اقدامات انجام شده توسط سیگنال دهنده برای تأثیرگذاری بر دیدگاه‌ها و رفتار گیرندگان اشاره دارد. این مطالعه استفاده از تئوری سیگنال را برای آزمایش کارایی و اثربخشی روش‌های حسابرسی در تشخیص سیگنال‌های خطر تقلب پیشنهاد کرد. تئوری سیگنال یک ابزار تحلیلی مفید است، به ویژه در رویدادهای عدم اطمینان و ریسک زیرا حساسیت را از سوگیری جدا می‌کند (لین و بارت، ۲۰۱۴). تعریف کیفیت حسابرسی یکسان نیست. مردم کیفیت حسابرسی را متفاوت می‌بینند. گاهی اوقات، آنها فقط بر یک یا کمی بیشتر از بسیاری از ویژگی‌ها تمرکز می‌کنند (بینگ و همکاران، ۲۰۱۴). این مطالعه کیفیت حسابرسی را از طریق صدور نظرات اصلاح شده (نظر دائمی) و به موقع بودن بررسی می‌کند

در داخل کشور در این زمینه امین عشایری (۱۴۰۰)، در پژوهشی با عنوان ارزیابی ریسک حسابداری استفاده از یک مشتق دیگر بجای استفاده از مدل پایگاه دانش به این موضوع پرداخته‌اند. این مقایسه، نتایج مثبت زیادی در بر دارد، مدل مبتنی بر روش قادر است تا به طور رضایت بخشی، به صورت همانند نتایج تصمیم گیرندگان انسانی (افراد تصمیم گیرنده) و مدل پایگاه دانش را ایجاد نماید. فداکار و ورمزیار (۱۳۹۷)، در پژوهشی با عنوان بررسی رابطه توانایی خود ادراکی حسابرسان با ارزیابی ریسک حسابداری در بورس اوراق بهادار تهران به این موضوع پرداخته‌اند. جهت آزمون فرضیه های تحقیق از مقدار احتمال حاصل از برآزش مدل در حالت معنی داری ضرایب استفاده شد. در تحلیل آماری به کمک آزمون تحلیل مسیر نتایج آزمون چهار فرضیه تدوین شده نشان داد: بین استقلال حسابرس ارزیابی ریسک حسابداری رابطه معنی داری وجود ندارد. بین تجربه حسابرس ارزیابی ریسک حسابداری رابطه معنی داری وجود دارد. بین ارزش های اخلاقی ارزیابی ریسک حسابداری رابطه معنی داری وجود دارد. بین علایم خطر تقلب ارزیابی ریسک حسابداری رابطه معنی داری وجود دارد. عبدی و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی با عنوان بررسی ارتباط بین سودمندی کمیته حسابداری و ریسک حسابداری در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به این موضوع پرداخته‌اند. نتایج حاصل از پژوهش نشان دهنده آن است که بین متغیرهای کمیته حسابداری و ریسک حسابداری رابطه مثبت معناداری وجود دارد. سحابی و رضایی (۱۳۹۴)، در پژوهشی با عنوان ریسک حسابداری و انواع آن به این موضوع پرداخته‌اند. هدف این روش شناسایی حسابهایی است که بطور تخمینی بالاترین احتمال وقوع (نشان دادن) اشتباهات جدی را دارند، تاسیس منابع حسابداری به رسیدگی به آن حساب ها انتقال یابد، از این رو، برای هر مشتری برنامه حسابداری خاصی با توجه به عوامل مختلف ریسک که بر موسسه حسابداری اثر میگذارد طراحی می شود. شواهد مورد نیاز این برنامه هانه تنها باید بر کل سطوح ریسک حسابداری مربوط باشد بلکه باید بر پایه برآورد حسابرسان از ریسک ذاتی خاصی که صاحبکار مورد نظر را به خطر می اندازد، تنظیم می شود. موسسات حسابداری بطور عام و سازمان حسابداری بطور خاصی در مقایسه با هم تیان خود در دیگر نقاط دنیا هیچگاه به برآورد ریسک حسابداری نپرداخته اند^۱. ریسک حسابداری را احتمال خطراتی که حسابرس نسبت به صورت های مالی حاوی اشتباه یا تحریف با اهمیت نظر حرفه اینا مناسب اظهار کند تعریف می کنند این تعریف با استاندارد ۳۰۰ که ریسک حسابداری را به عنوان خطر ارایه نظر نادرست در مورد صورت های مالی تعریف می کند تا حدودی مطابقت دارد.

در خارج از کشور نیز فاخ و جاربوی^۱ (۲۰۲۰)، در پژوهشی با عنوان بررسی تاثیر کیفیت گزارش حسابداری بر ریسک حسابداری با توجه به نقش تعدیل گری مدیریت سود و حاکمیت شرکتی به این موضوع پرداخته‌اند. این تحقیق به طور تجربی نشان می دهد که حاکمیت ریسک هم رابطه بین افشای به موقع و مدیریت سود و هم رابطه بین مدیریت سود و ریسک حسابداری را تعدیل می کند، یعنی نقش میانجی مدیریت سود بسته به سطح حاکمیت ریسک متفاوت است. این مطالعه به منظور مستندسازی اثر میانجی مدیریت سود بر رابطه بین مؤلفه های گواهی حسابداری است. این مطالعه تحت سطوح مختلف اثربخشی حاکمیت شرکتی در زمینه تونس انجام شده است. جاسپ و همکاران^۲ (۲۰۱۹)، در تحقیقی با عنوان آیا انتظار می رود که جنسیت بر کیفیت خدمات حسابداری تأثیر بگذارد؟ به این موضوع پرداخته‌اند. نتایج به طور صریح و قاطع تاثیر مثبت حسابرسان زن بر کیفیت خدمات حسابداری را تایید می کند. اگرچه اعداد و ارقام نشان می دهد که مردان و زنان تمایل دارند انواع مختلف مشتریان را حسابداری کنند، با این حال این تفاوت ها بر نتایج تاثیر گذار نیست.

1 Fakhfakh & Jarboui

2 Josep, & et al

علاوه بر این، اثر جنسیتی از اولین سال انتصاب همکار زن برای جایگزینی یک حسابرس مرد اتفاق می افتد. اوجاک^۱ (۲۰۱۸)، در پژوهشی با عنوان تاثیر سطح تحصیلات حسابرسان بر رابطه بین مشارکت حسابرسان و کیفیت حسابرسی در ترکیه به این پژوهش پرداختند. نتایج برآوردها نشان می دهد که سطح تحصیلات رسمی حسابرس، تاثیر منفی مشغله حسابرسان بر کیفیت حسابرس را کاهش می دهد. حسابرسان مشغول (حسابرسان با تحصیلات تکمیلی) کمترین (بالا) کیفیت حسابرسی را فراهم می کنند. تجزیه و تحلیل های اضافی نشان می دهد که تاثیر منفی مشغله حسابرس در کیفیت حسابرسی در بین حسابرسان کمتر تحصیلکرده بیشتر است. تاراسوا و همکاران^۲ (۲۰۱۸)، در تحقیقی با عنوان پیش بینی روش شناختی برای ارزیابی ریسک حسابرسی در جریان حسابرسی گزارش های مالیاتی به این موضوع پرداخته اند. نتایج به دست آمده نشان دهنده توسعه روشی برای ارزیابی ریسک حسابرسی در انجام حسابرسی گزارش های مالیاتی و ایجاد رابطه بین تئوری عدم تقارن اطلاعاتی و اثربخشی تصمیم های مدیریتی استفاده کنندگان است. اجرای عملی روش شناسی در سازمان هایی با سیستم های مالیاتی متفاوت، رابطه بین تئوری عدم تقارن اطلاعاتی و بهینه سازی تصمیمات مدیریتی کاربران را ثابت کرده است. مزایای عملی حاصل از نتایج به دست آمده، افزایش کارایی فعالیت های سازمان ها و تأیید به موقع بودن محاسبه و پرداخت مالیات را به مقامات مالیاتی امکان پذیر می سازد که این روش ها مبنایی برای توسعه تئوری ارزیابی ریسک های حسابرسی در انجام حسابرسی های مالیاتی هستند. روبین و ژانگ^۳ (۲۰۱۵)، در پژوهش خود دریافتند که تخصص حسابرس در صنعت موجب افزایش کیفیت حسابرسی می شود و در نتیجه، حسابرسان با کیفیت بالا، می توانند احتکار اخبار بد را به یکی از این دلایل کاهش دهند: اول؛ حسابرسان با کیفیت بالا، به دلیل توانمندی خود (به عنوان مثال کارکنان، آموزش، تجربه)، به احتمال زیاد برای کشف به موقع اخبار بد و بهبود کیفیت صورت های مالی بیشتر تلاش می کنند؛ دوم، حسابرسان با کیفیت بالا، به دلایلی مانند حفظ اعتبار خود و کاهش مسئولیت انگیزه های قوی تری برای اطمینان از افشای به موقع از اخبار بد و سرکوب کردن فعالیت های احتکار اخبار بد مدیران دارند. با توجه به این استدلال، منطقی است فرض شود که کیفیت حسابرسی بالا، موجب افشای به موقع اخبار بد و در نتیجه کاهش سطح خطر سقوط آتی قیمت سهام گردد.

۳- فرضیه های پژوهش

با توجه به عنوان پژوهش و چارچوب نظری فرضیه پژوهش به صورت زیر ارائه می گردد:

فرضیه ۱: کیفیت گزارش حسابرسی بر ریسک حسابرسی؛ تاثیر منفی دارد.

فرضیه ۲: کیفیت حاکمیت شرکتی تاثیر منفی کیفیت گزارش حسابرسی بر ریسک حسابرسی؛ را تعدیل می کند.

فرضیه ۳: مدیریت سود تاثیر منفی کیفیت گزارش حسابرسی بر ریسک حسابرسی؛ را تعدیل می کند.

۴- روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر در زمره پژوهش های کاربردی قرار دارد، از لحاظ ماهیت در زمره پژوهش های توصیفی و از نظر روش نیز در دسته پژوهش های همبستگی محسوب می گردد. برای جمع آوری داده ها و اطلاعات، از روش کتابخانه ای و در بخش داده های پژوهش از مراجعه به صورت های مالی، یادداشت های توضیحی و ماهنامه بورس اوراق بهادار استفاده شده است. به منظور توصیف و تلخیص داده های جمع آوری شده از آمار توصیفی و استنباطی بهره گرفته شده است. به

1 Ocak

2 Tarasova, & et al

3 Robin & Zhang

منظور تحلیل داده‌ها ابتدا پیش آزمون‌های ناهمسانی واریانس، آزمون F لیمر، آزمون هاسمن و آزمون جارک-برا و سپس برای تأیید و رد فرضیه پژوهش نرم افزار Eviews استفاده گردیده است.

۱-۴. جامعه آماری و انتخاب نمونه

جامعه آماری، این پژوهش تعداد شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برای سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۹ می باشد که بر اساس روش حذف سیستماتیک تعداد ۱۳۵ شرکت به عنوان نمونه آماری پژوهش جهت آزمون فرضیه آماری انتخاب شده است.

۲-۴. مدل و متغیرهای پژوهش

بر اساس پژوهش ایمن و همکاران (۲۰۲۱) جهت اظهار نظر درباره فرضیه اول پژوهش مدل زیر برآورد می گردد:

$$ARI_{it} = \beta_0 + \beta_1 AO + \beta_2 T.PERIOD + \beta_3 SIZE + \beta_4 LEV + \beta_5 ROE + \beta_6 DIV + \epsilon$$

بر اساس پژوهش ایمن و همکاران (۲۰۲۱) جهت اظهار نظر درباره فرضیه دوم پژوهش مدل زیر برآورد می گردد:

$$ARI_{it} = \beta_0 + \beta_1 AO + \beta_2 T.PERIOD + \beta_3 RGI + \beta_4 AO * RGI + \beta_5 T.PERIOD * RGI + \beta_6 SIZE + \beta_7 LEV + \beta_8 ROE + \beta_9 DIV + \epsilon$$

بر اساس پژوهش ایمن و همکاران (۲۰۲۱) جهت اظهار نظر درباره فرضیه سوم پژوهش مدل زیر برآورد می گردد:

$$ARI_{it} = \beta_0 + \beta_1 AO + \beta_2 T.PERIOD + \beta_3 DA + \beta_4 AO * DA + \beta_5 T.PERIOD * DA + \beta_6 SIZE + \beta_7 LEV + \beta_8 ROE + \beta_9 DIV + \epsilon$$

در مدل‌های مذکور داریم: ARI: ریسک حسابرسی؛ AO: اظهار نظر حسابررس (شاخص اندازه گیری کیفیت گزارش حسابرسی)؛ TPERIOD: تاخیر گزارش حسابرسی (شاخص اندازه گیری کیفیت گزارش حسابرسی)؛ RGI: کیفیت حاکمیت شرکتی؛ DA: مدیریت سود؛ SIZE: اندازه شرکت؛ LEV: اهرم مالی؛ ROE: بازده حقوق صاحبان سهام؛ DIV: سود تقسیمی، AC: اقلام غیر عادی (ایمن و همکاران؛ ۲۰۲۱)

۱-۲-۴. متغیر وابسته پژوهش

ریسک حسابرسی

به منظور اندازه گیری ریسک حسابرسی صاحبکار به پیروی از بادآور نهندی و همکاران (۱۳۹۳) از حسابهای دریافتی و موجودی کالا تقسیم بر مجموع دارایی‌ها استفاده می گردد.

۲-۲-۴. متغیر مستقل

متغیر مستقل پژوهش حاضر کیفیت گزارش حسابرسی می باشد که با توجه به پژوهش ایمن و همکاران (۲۰۲۱) از دو روش زیر اندازه گیری می شود:

اظهار نظر حسابررس

در صورتی که حسابررس اظهار نظر تعدیلی (مشروط، مردود و عدم اظهار نظر) برابر است با یک و در غیر این صورت برابر است با صفر. (ایمن و همکاران؛ ۲۰۲۱)

تاخیر گزارش حسابرسی

برابر است با تفاوت بین تعداد روزهای بین پایان سال مالی و تاریخ گزارش حسابررس (ایمن و همکاران؛ ۲۰۲۱)

متغیرهای تعدیل گر (میانجی):

کیفیت حاکمیت شرکتی: با توجه به افشای کامل شاخصهای راهبری شرکتی از سوی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار، در این تحقیق ابتدا مطابق با پژوهش دانرو و کیم (۲۰۰۵)، براون و کی لر (۲۰۰۶)، عارف و همکاران (۲۰۰۷)، جیانگ و همکاران (۲۰۰۸)، اووو (۲۰۱۵) و مهرانی و صفرزاده (۱۳۹۰) چک لیستی متشکل از ۱۸ مؤلفه مرتبط با حاکمیت شرکتی که با محیط گزارشگری ایران سازگار است، تهیه گردید. سپس به منظور عملیاتی نمودن شاخص کیفیت حاکمیت شرکتی از روش کدگذاری و امتیازدهی استفاده شد. بر اساس این روش، به هر یک از مؤلفه های حاکمیت شرکتی، امتیاز صفر و یا یک (با توجه به تعریف عملیاتی آنها) اختصاص یافته و از جمع زدن این امتیازها، نمره مربوط به امتیاز حاکمیت شرکتی برای هر شرکت در هر سال محاسبه می گردد. " به طوری که نمره بیشتر برای این شاخص، نشان دهنده حاکمیت شرکتی کاراتر و نمره کمتر برای شاخص مزبور، بیانگر حاکمیت شرکتی ضعیف تر می باشد " که مؤلفه های حاکمیت شرکتی و تعریف عملیاتی آنها به شرح جدول (۱) است.

جدول (۱): مؤلفه های افشای حاکمیت شرکتی

نام مؤلفه	تعریف عملیاتی
استفاده از اعضای غیر مؤلف در هیئت مدیره	بیشتر بودن نسبت اعضای غیر مؤلف به کل اعضا از میانگین نسبت محاسبه شده برای کل شرکتها، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر.
تفکیک نقش مدیر عامل از رئیس هیئت مدیره	تفکیک نقش مدیر عامل از رئیس هیئت مدیره، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر.
ثبات مدیر عامل	تغییر مدیر عامل شرکت در دو سال گذشته، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر.
استفاده از متخصص حسابداری و مالی	استفاده از متخصص حسابداری و مالی در هیئت مدیره، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر.
غیر مؤلف بودن رئیس هیئت مدیره	غیر مؤلف بودن رئیس هیئت مدیره، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر.
کمیته حسابرسی	وجود کمیته حسابرسی متشکل از اعضای غیر مؤلف هیئت مدیره در شرکت عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر.
تعداد جلسات هیئت مدیره	اشاره به تعداد جلسات هیئت مدیره در گزارش سالانه شرکت، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر.
وجود سهام داران دارای حق کنترل	وجود سهامداران دارای حق کنترل، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر.

نام مولفه	تعریف عملیاتی
تمرکز مالکیت	کمتر بودن درصد سهام شناور آزاد شرکت از میانگین سهام شناور آزاد کل شرکت ها، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر.
ساختار مالکیت	اشاره به ساختار مالکیت در گزارش سالیانه شرکت، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر
معاملات با اشخاص وابسته	کمتر بودن نسبت معامله با اشخاص وابسته به فروش شرکت از میانگین کل شرکت ها، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر
سهامداری دولت	بیشتر بودن درصد مالکیت دولت در شرکت از میانگین درصد کل شرکتهای، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر
وجود وب سایت اینترنتی	در صورت وجود وب سایت اینترنتی برای افشای اطلاعات شرکت عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر
زمانبندی تهیه اطلاعات	شرکت هایی که امتیاز اطلاع رسانی آنها بیش تر از ۵۰ باشد، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر
قابلیت اتکای اطلاعات	شرکت هایی که دارای تعدیلات سنواتی نیستند، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر
نوع اظهار نظر حسابرس	شرکت هایی که اظهار نظر مقبول از حسابرس دریافت کردند، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر
برنامه های آتی	اشاره به برنامه های آتی شرکت در گزارشات سالیانه، عدد یک و در غیر این صورت صفر
گزارش استخدام و اشتغال	اشاره به وضعیت استخدام و اشتغال کارکنان، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر

منبع: (صفری گرایلی و بالارستاقی، ۱۳۹۴).

مدیریت سود: در پژوهش حاضر به منظور اندازه گیری مدیریت سود؛ از قدرمطلق ارقام تعهدی اختیاری" با استفاده از مدل تعدیل شده جونز استفاده می گردد؛ بدین منظور ابتدا کل ارقام تعهدی به شرح زیر محاسبه می گردد:

$$TA_{t,i} \cong \Gamma CA_{t,i} - \Gamma CL_{t,i} - \Gamma CASH_{t,i} - \Gamma STD_{t,i} - \Gamma DEP_{t,i}$$

TA: کل ارقام تعهدی شرکت؛ ΓCA : تغییر در داراییهای جاری شرکت؛ ΓCL : تغییر در بدهی های جاری شرکت

$\Gamma CASH$: تغییر در وجه نقد شرکت، ΓSTD : تغییر در حصة جاری بدهی های بلندمدت شرکت؛ ΓDEP : هزینه

استهلاک شرکت؛ پس از محاسبه کل ارقام تعهدی، پارامترهای $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$ به منظور تعیین ارقام تعهدی غیر اختیاری، از

طریق فرمول زیر برآورد میشوند:

$$TA_{i,t} / A_{i,t-1} = \alpha_1 (1 / A_{i,t-1}) + \alpha_2 [(\Delta REV_{i,t} - \Delta REC) / A_{i,t-1}] + \alpha_3 (PPE_{i,t} / A_{i,t-1}) + \varepsilon_{it}$$

که در آن:

TA: کل ارقام تعهدی؛ A: کل ارزش دفتری داراییهای شرکت؛ ΔREV : تغییرات درآمد فروش؛ ΔREC : تغییرات حسابها و اسناد دریافتی؛ PPE: مبلغ ناخالص اموال، ماشین آلات و تجهیزات؛ ε = مجموع خطای رگرسیون، فرض بر این است که به صورت مقطعی ناهمبسته و دارای توزیع نرمال با میانگین صفر است.
پس از محاسبه پارامترهای $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$ از طریق روش حداقل مربعات طبق فرمول ذیل "ارقام تعهدی غیر اختیاری" (NDA) به شرح زیر تعیین میشود:

$$NDA_{i,t} = \alpha_1 (1 / A_{i,t-1}) + \alpha_2 [(\Delta REV_{i,t} - \Delta REC) / A_{i,t-1}] + \alpha_3 (PPE_{i,t} / A_{i,t-1})$$

و در نهایت ارقام تعهدی اختیاری (DA) پس از تعیین NDA به صورت زیر محاسبه میشود:

$$DA_{i,t} = (TA_{i,t} / A_{i,t-1}) - NDA_{i,t}$$

(فغانی ماکرانی و همکاران، ۱۳۹۵).

۳-۲-۴. متغیرهای کنترلی

اندازه شرکت

برابر است با لگاریتم طبیعی کل دارایی های شرکت (ایمن و همکاران؛ ۲۰۲۱)

اهرم مالی

برابر است با نسبت کل بدهی بر کل دارایی (ایمن و همکاران؛ ۲۰۲۱)

بازده حقوق صاحبان سهام

برابر است با نسبت سود خالص بر کل سرمایه (ایمن و همکاران؛ ۲۰۲۱)

سود تقسیمی

برابر است با نسبت سود تقسیمی هر سهم بر EPS (سود هر سهم) (ایمن و همکاران؛ ۲۰۲۱)

۵- تحلیل داده‌های پژوهش

۵-۱. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

پیش از آزمون فرضیه‌ها، متغیرها به صورت خلاصه در جدول (۱) مورد بررسی قرار می‌گیرد:

جدول ۱: آمار توصیفی متغیرهای مورد بررسی

عنوان متغیرها شاخص‌های توصیفی	ریسک حسابرسی	اظهار نظر حسابرس	تاخیر گزارش حسابرسی	کیفیت حاکمیت شرکتی	مدیریت سود	اندازه شرکت	اهرم مالی	بازده حقوق صاحبان سهام	سود تقسیمی
	ARI	AO	TPERIOD	RGI	DA	SIZE	LEV	ROE	DIV
میانگین	۰.۵۱۳۷	۰.۵۴۳۹	۹۰.۶۹۵	۱۱.۹۸۷	-۰.۱۵۳۶	۱۴.۶۸۴	۰.۵۸۴۳	۰.۹۶۷۷	۳.۹۹۹۸
میانه	۰.۵۰۸۴	۱.۰۰۰۰	۸۹.۰۰۰	۱۲.۰۰۰	-۰.۰۱۰۰	۱۴.۴۹۰	۰.۵۸۰۰	۰.۴۲۰۰	۰.۱۲۰۰
ماکسیمم	۰.۹۲۶۰	۱.۰۰۰۰	۱۶۲.۰۰	۱۶.۰۰۰	۱.۱۱۰۰	۲۰.۷۷۰	۲.۴۷۰۰	۱۶.۹۰۰	۱۲۳۲.۹
مینیمم	۰.۰۱۳۶	۰.۰۰۰۰	۲۷.۰۰۰	۷.۰۰۰۰	-۳.۱۳۰۰	۱۱.۱۲۰	۰.۰۶۰۰	-۳.۷۳۰۰	-۱۷.۹۵۰
انحراف معیار	۰.۱۶۶۷	۰.۴۹۸۳	۳۱.۴۷۰	۱.۵۱۹۵	۰.۵۱۱۸	۱.۶۱۸۵	۰.۲۴۹۸	۱.۷۷۱۶	۴۶.۷۶۰
چولگی	-۰.۰۰۱۰	-۰.۱۷۶۳	۰.۱۱۱۵	-۰.۲۷۵۷	-۲.۴۳۲۷	۰.۷۹۷۶	۱.۸۰۸۳	۳.۴۰۲۵	۲۱.۷۶۴
کشیدگی	۲.۸۷۸۹	۱.۰۳۱۰	۲.۰۴۵۹	۲.۹۵۳۵	۹.۴۴۸۸	۴.۱۱۳۵	۱۲.۵۸۴	۲۲.۹۷۲	۵۳۴.۵۱
مشاهدات	۹۴۵	۹۴۵	۹۴۵	۹۴۵	۹۴۵	۹۴۵	۹۴۵	۹۴۵	۹۴۵

منبع: (یافته‌های پژوهشگر)

در جداول (۱) میانگین نشان‌دهنده نقطه تعادل و مرکز ثقل توزیع بوده و شاخص خوبی برای نشان دادن مرکزیت داده-هاست که برای متغیر ریسک حسابرسی برابر ۰/۵۱۳ است. میانه برای متغیر ریسک حسابرسی برابر ۰/۵۰۸ است که نشان می‌دهد که نیمی از داده‌ها کمتر از این مقدار و نیمی دیگر بیشتر از این مقدار هستند همچنین یکسان بودن مقدار میانگین و میانه نشان‌دهنده نرمال بودن این متغیر می‌باشد. شاخص‌های پراکندگی، معیاری برای تعیین میزان پراکندگی داده‌ها از یکدیگر یا میزان پراکندگی آن‌ها نسبت به میانگین است. انحراف معیار یکی از مهم‌ترین شاخص‌های پراکندگی است که متغیر ریسک حسابرسی برابر ۰/۱۶ می‌باشد. مقدار ضریب چولگی برای متغیر ریسک حسابرسی مثبت و نزدیک صفر می‌باشد که نشان می‌دهد توزیع نرمال و خیلی کم چوله به راست می‌باشد و برای تمام متغیرها کشیدگی مثبت است.

۲-۵. آزمون مانایی متغیرهای پژوهش

جهت بررسی مانایی متغیرها، از آزمون لوین و لین استفاده شده که نتایج در جدول (۲)، ارائه گردیده است:

جدول ۲: نتایج آزمون آزمون لوین و لین

نتیجه	سطح معناداری	آماره‌ی آزمون لوین، لین و چو	متغیرها	
I(۰)	۰.۰۰۰۰	-۲۲.۵۷۳۰	ARI	ریسک حسابرسی
I(۰)	۰.۰۰۰۰	-۶.۳۹۳۲۳	AO	اظهار نظر حسابرس
I(۰)	۰.۰۰۰۰	-۸.۲۴۱۵۳	TPERIOD	تاخیر گزارش حسابرسی
I(۰)	۰.۰۰۰۰	-۱۷.۸۸۴۷	RGI	کیفیت حاکمیت شرکتی
I(۰)	۰.۰۰۰۰	-۱۲۷۳.۱۶	DA	مدیریت سود
I(۰)	۰.۰۰۰۰	-۴۵.۸۰۵۵	AO*RGI	اظهار نظر حسابرس در تعامل با کیفیت حاکمیت شرکتی
I(۰)	۰.۰۰۰۰	-۸.۰۵۱۶۱	TPERIOD*RGI	تاخیر گزارش حسابرسی در تعامل با کیفیت حاکمیت شرکتی
I(۰)	۰.۰۰۰۰	-۳۳.۰۰۰۳	AO*DA	اظهار نظر حسابرس در تعامل با مدیریت سود
I(۰)	۰.۰۰۰۰	-۲۹.۸۵۸۵	TPERIOD*DA	تاخیر گزارش حسابرسی در تعامل با مدیریت سود
I(۰)	۰.۰۰۰۰	-۱۲.۴۰۵۱	SIZE	اندازه شرکت
I(۰)	۰.۰۰۰۰	-۱۶.۰۶۵۷	LEV	اهرم مالی
I(۰)	۰.۰۰۰۰	-۲۱.۲۹۶۰	ROE	بازده حقوق صاحبان سهام
I(۰)	۰.۰۰۰۰	-۱۲۷۳.۱۶	DIV	سود تقسیمی

منبع: (یافته‌های پژوهشگر)

بر اساس مقادیر ارائه شده در جدول (۲)، سطح معنی داری در همه متغیرها کمتر از ۰/۰۵ و نشان می‌دهد که از مرتبه صفر و در سطح مانا هستند این بدان معنی است که میانگین و واریانس متغیرها در طول زمان و کوواریانس متغیرها بین سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۹ ثابت بوده است و نشان می‌دهد پایایی متغیرها می باشد.

۳-۵. آزمون های تشخیصی در داده های ترکیبی

نتایج آزمون در جدول (۳)، ارائه گردیده است:

جدول ۳: نتایج آزمون آلیمر و هاسمن

نتیجه	سطح معنی داری	آزمون هاسمن	نتیجه	سطح معنی داری	آزمون اف لیمر	
اثرات ثابت	۰.۰۰۳۳	۲۴.۶۲۰۵۲۲	تابلویی	۰.۰۰۰۰	۱۱.۲۰۰۸۹۹	مدل فرضیه ۱
اثرات ثابت	۰.۰۰۰۰	۳۰.۳۶۶۶۹۳	تابلویی	۰.۰۰۰۰	۱۱.۸۵۴۸۲۷	مدل فرضیه ۲
اثرات ثابت	۰.۰۰۰۰	۲۷.۹۴۲۲۰۱	تابلویی	۰.۰۰۰۰	۱۱.۳۷۹۴۳۰	مدل فرضیه ۳

منبع: (یافته های پژوهشگر)

بر اساس مقادیر ارائه شده در جدول (۳)، روش داده های تابلویی برای مدل فرضیه اصلی پذیرفته شده است و با توجه به مدل فرضیه اصلی احتمال آزمون کای دو کمتر از ۵٪ شده است بنابراین از اثرات ثابت جهت تخمین و تجزیه و تحلیل مدل فرضیه ۱ الی ۳ استفاده می شود.

۴-۵. خلاصه تجزیه و تحلیل فرضیه پژوهش

۴-۵-۱. آزمون فرضیه اول

نتایج فرضیه اول پژوهش به شرح جدول (۴)، می باشد:

جدول ۴: خلاصه نتایج الگوی فرضیه اول

نتیجه	سطح معناداری	آماره -t	خطای استاندارد	ضرایب		
مثبت	0.0000	55.89506	0.011113	0.621157	α_0	عرض از مبدأ
منفی	0.0377	-2.081320	0.001356	-0.002821	AO	اظهار نظر حسابرسان
منفی	0.0000	-	1.57E-05	0.000207	TPERIOD	تاخیر گزارش حسابرسان
منفی	0.0000	-16.48283	0.000686	-0.011304	SIZE	اندازه شرکت
مثبت	0.0000	27.04951	0.004782	0.129345	LEV	اهرم مالی
بی معنی	0.2814	1.077879	0.000360	0.000388	ROE	بازده حقوق صاحبان سهام
بی معنی	0.0589	-1.891648	1.97E-05	-3.73E-05	DIV	سود تقسیمی
0.684344					ضریب تعیین	
0.629380					ضریب تعیین تعدیل شده	
62.07977					آماره F	
0.000000					سطح معناداری	
1.783633					دوربین واتسون	

منبع: (یافته های پژوهشگر)

نتایج حاصل از تخمین نشان می‌دهد که احتمال آماره t برای ضرایب متغیرهای اظهار نظر حسابرسی، تاخیر گزارش حسابرسی، اندازه شرکت و اهرم مالی بر ریسک حسابرسی کمتر از ۵٪ است؛ لذا ارتباط فوق از لحاظ آماری معنی‌دار می‌باشد؛ و ضریب برآورد شده توسط نرم افزار برای متغیرهای اظهار نظر حسابرسی، تاخیر گزارش حسابرسی بر ریسک حسابرسی به ترتیب برابر $-0/00028$ و $-0/0002$ منفی و معنی‌دار می‌باشد. احتمال آماره t برای ضرایب متغیرهای بازده حقوق صاحبان سهام و سود تقسیمی بر ریسک حسابرسی بیشتر از ۵٪ است؛ لذا ارتباط فوق از لحاظ آماری معنی‌دار نمی‌باشد. ضریب تعیین تعدیل شده قدرت توضیح دهنده متغیرهای مستقل را نشان می‌دهد که قادر است به میزان ۶۳٪ تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند. احتمال آماره F بیانگر این است که کل مدل از لحاظ آماری معنی‌دار می‌باشد. برای بررسی استقلال پسماندهای مدل‌های برازش شده از آماره آزمون دوربین-واتسون استفاده شد. اگر مقدار این آماره در محدود $1/5$ تا $2/5$ باشد. استقلال پسماندهای مدل مورد تأیید قرار می‌گیرد، در غیراینصورت شواهد حاکی از فقدان استقلال یا وجود همبستگی سریالی پسماندهای مدل است؛ که در اینجا مقدار دوربین واتسون $1/78$ که مقدار این آماره در محدود $1/5$ تا $2/5$ می‌باشد بنابراین استقلال پسماندهای مدل مورد تأیید قرار می‌گیرد. با توجه به فرضیه چون متغیرهای اظهار نظر حسابرسی، تاخیر گزارش حسابرسی بر ریسک حسابرسی به ترتیب برابر $-0/00028$ و $-0/0002$ منفی و معنی‌دار می‌باشد. پس فرض H_0 رد می‌شود؛ یعنی کیفیت گزارش حسابرسی بر ریسک حسابرسی؛ تاثیر منفی دارد.

۲-۴-۵. آزمون فرضیه دوم

نتایج فرضیه دوم پژوهش به شرح جدول (۵)، می‌باشد:

جدول ۵: خلاصه نتایج الگوی فرضیه دوم

نتیجه	سطح معناداری	آماره-t	خطای استاندارد	ضرایب		
مثبت	0.0000	10.98237	0.045694	0.501827	α_0	عرض از مبدأ
منفی	0.0071	- 2.698361	0.026058	- 0.070313	AO	اظهار نظر حسابرسی
منفی	0.0343	- 2.120456	0.000347	- 0.000735	TPERIOD	تاخیر گزارش حسابرسی
مثبت	0.0020	3.104226	0.002562	0.007954	RGI	کیفیت حاکمیت شرکتی
منفی	0.0077	- 2.672162	0.002103	- 0.005619	AO*RGI	اظهار نظر حسابرسی در تعامل با کیفیت حاکمیت شرکتی
منفی	0.0101	- 2.577582	2.80E-05	- 0.000072	TPERIOD*RGI	تاخیر گزارش حسابرسی در تعامل با کیفیت حاکمیت شرکتی
منفی	0.0000	- 5.563258	0.001836	- 0.010213	SIZE	اندازه شرکت
مثبت	0.0000	11.29975	0.011382	0.128613	LEV	اهرم مالی
بی معنی	0.4096	- 0.825101	0.000777	- 0.000641	ROE	بازده حقوق صاحبان سهام

نتیجه	سطح معناداری	آماره-t	خطای استاندارد	ضرایب		
بی معنی	0.1254	-1.534010	2.56E-05	-3.92E-05	DIV	سود تقسیمی
		0.858956				ضریب تعیین
		0.833776				ضریب تعیین تعدیل شده
		34.11242				آماره-F
		0.000000				سطح معناداری
		1.784726				دورین واتسون

نتایج حاصل از تخمین نشان می‌دهد که احتمال آماره t برای ضرایب متغیرهای اظهار نظر حسابرس، تاخیر گزارش حسابرسی، کیفیت حاکمیت شرکتی، اظهار نظر حسابرس در تعامل با کیفیت حاکمیت شرکتی، تاخیر گزارش حسابرسی در تعامل با کیفیت حاکمیت شرکتی، اندازه شرکت و اهرم مالی بر ریسک حسابرسی کمتر از ۵٪ است؛ لذا ارتباط فوق از لحاظ آماری معنی دار می‌باشد؛ و ضریب برآورد شده توسط نرم افزار برای متغیرهای اظهار نظر حسابرس، تاخیر گزارش حسابرسی، اظهار نظر حسابرس در تعامل با کیفیت حاکمیت شرکتی و تاخیر گزارش حسابرسی در تعامل با کیفیت حاکمیت شرکتی بر ریسک حسابرسی به ترتیب برابر ۰/۰۷، -۰/۰۰۰۷، -۰/۰۰۵۶ و -۰/۰۰۰۰۷ منفی و معنی دار می‌باشد؛ و ضرایب نشان می‌دهد که ضرایب متغیرهای اظهار نظر حسابرس در تعامل با کیفیت حاکمیت شرکتی و تاخیر گزارش حسابرسی در تعامل با کیفیت حاکمیت شرکتی بر ریسک حسابرسی کمتر از مقدار ضرایب متغیرهای اظهار نظر حسابرس، تاخیر گزارش حسابرسی بر ریسک حسابرسی است که این کاهش ضرایب نشان از نقش تعدیلگر کیفیت حاکمیت شرکتی در رابطه متغیرهای اظهار نظر حسابرس، تاخیر گزارش حسابرسی بر ریسک حسابرسی دارد. احتمال آماره t برای ضرایب متغیرهای بازده حقوق صاحبان سهام و سود تقسیمی بر ریسک حسابرسی بیشتر از ۵٪ است؛ لذا ارتباط فوق از لحاظ آماری معنی دار نمی‌باشد. ضریب تعیین تعدیل شده قدرت توضیح دهندگی متغیرهای مستقل را نشان می‌دهد که قادر است به میزان ۸۳٪ تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند. احتمال آماره F بیانگر این است که کل مدل از لحاظ آماری معنی دار می‌باشد. برای بررسی استقلال پسماندهای مدل‌های برازش شده از آماره آزمون دورین- واتسون استفاده شد. اگر مقدار این آماره در محدود ۱/۵ تا ۲/۵ باشد. استقلال پسماندهای مدل مورد تأیید قرار می‌گیرد، در غیراینصورت شواهد حاکی از فقدان استقلال یا وجود همبستگی سریالی پسماندهای مدل است؛ که در اینجا مقدار دورین واتسون ۱/۷۸ که مقدار این آماره در محدود ۱/۵ تا ۲/۵ می‌باشد بنابراین استقلال پسماندهای مدل مورد تأیید قرار می‌گیرد. با توجه به فرضیه چون متغیرهای اظهار نظر حسابرس، تاخیر گزارش حسابرسی، اظهار نظر حسابرس در تعامل با کیفیت حاکمیت شرکتی و تاخیر گزارش حسابرسی در تعامل با کیفیت حاکمیت شرکتی بر ریسک حسابرسی به ترتیب برابر ۰/۰۷، -۰/۰۰۰۷، -۰/۰۰۵۶ و -۰/۰۰۰۰۷ منفی و معنی دار می‌باشد. پس فرض H0 رد می‌شود؛ یعنی کیفیت حاکمیت شرکتی تاثیر منفی کیفیت گزارش حسابرسی بر ریسک حسابرسی؛ را تعدیل می‌کند.

۳-۴-۵. آزمون فرضیه سوم

نتایج فرضیه دوم پژوهش به شرح جدول (۶)، می باشد:

جدول ۶: خلاصه نتایج الگوی فرضیه سوم

نتیجه	سطح معناداری	آماره-t	خطای استاندارد	ضرایب		
مثبت	0.0000	28.91328	0.021166	0.611967	α_0	عرض از مبدأ
منفی	0.0214	-2.305831	0.000982	0.002264	AO	اظهار نظر حسابرسي
منفی	0.0000	-13.34261	1.48E-05	0.000198	TPERIOD	تاخیر گزارش حسابرسي
مثبت	0.0124	2.506134	0.005654	0.014169	DA	مدیریت سود
منفی	0.0007	-3.893867	0.000424	0.001651	AO*DA	اظهار نظر حسابرسي در تعامل با مدیریت سود
منفی	0.0260	-2.229681	5.51E-05	0.000123	TPERIOD*DA	تاخیر گزارش حسابرسي در تعامل با مدیریت سود
منفی	0.0000	-8.277731	0.001280	0.010599	SIZE	اندازه شرکت
مثبت	0.0000	17.76861	0.007103	0.126215	LEV	اهرم مالی
بی معنی	0.7397	0.332373	0.000369	0.000123	ROE	بازده حقوق صاحبان سهام
منفی	0.0394	-2.062837	1.84E-05	-3.80E-05	DIV	سود تقسیمی
0.688628					ضریب تعیین	
0.633040					ضریب تعیین تعدیل شده	
96.47904					آماره-F	
0.000000					سطح معناداری	
1.762277					دوربین واتسون	

نتایج حاصل از تخمین نشان می دهد که احتمال آماره t برای ضرایب متغیرهای اظهار نظر حسابرسي، تاخیر گزارش حسابرسي، مدیریت سود، اظهار نظر حسابرسي در تعامل با مدیریت سود، تاخیر گزارش حسابرسي در تعامل با مدیریت سود، اندازه شرکت، اهرم مالی و سود تقسیمی بر ريسك حسابرسي کمتر از ۵٪ است؛ لذا ارتباط فوق از لحاظ آماري معنی دار می باشد؛ و ضریب برآورد شده توسط نرم افزار برای متغیرهای اظهار نظر حسابرسي، تاخیر گزارش حسابرسي، اظهار نظر حسابرسي در تعامل با مدیریت سود و تاخیر گزارش حسابرسي در تعامل با مدیریت سود بر ريسك حسابرسي به ترتیب برابر ۰/۰۰۲۳، ۰/۰۰۰۲، ۰/۰۰۱۶ و ۰/۰۰۰۱- منفی و معنی دار می باشد؛ و ضرایب نشان می دهد که ضرایب

متغیرهای اظهار نظر حسابرسان در تعامل با مدیریت سود و تاخیر گزارش حسابرسان در تعامل با مدیریت سود بر ریسک حسابرسان کمتر از مقدار ضرایب متغیرهای اظهار نظر حسابرسان، تاخیر گزارش حسابرسان بر ریسک حسابرسان است که این کاهش ضرایب نشان از نقش تعدیلگر مدیریت سود در رابطه متغیرهای اظهار نظر حسابرسان، تاخیر گزارش حسابرسان بر ریسک حسابرسان دارد. احتمال آماره t برای ضرایب متغیر بازده حقوق صاحبان سهام بر ریسک حسابرسان بیشتر از ۰/۵٪ است؛ لذا ارتباط فوق از لحاظ آماری معنی دار نمی‌باشد. ضریب تعیین تعدیل شده قدرت توضیح دهنده متغیرهای مستقل را نشان می‌دهد که قادر است به میزان ۶۳٪ تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهد. احتمال آماره F بیانگر این است که کل مدل از لحاظ آماری معنی دار می‌باشد. برای بررسی استقلال پسماندهای مدل‌های برازش شده از آماره آزمون دورین- واتسون استفاده شد. اگر مقدار این آماره در محدود ۱/۵ تا ۲/۵ باشد. استقلال پسماندهای مدل مورد تأیید قرار می‌گیرد، در غیراینصورت شواهد حاکی از فقدان استقلال یا وجود همبستگی سریالی پسماندهای مدل است؛ که در اینجا مقدار دورین واتسون ۱/۷۶ که مقدار این آماره در محدود ۱/۵ تا ۲/۵ می‌باشد بنابراین استقلال پسماندهای مدل مورد تأیید قرار می‌گیرد. با توجه به فرضیه چون متغیرهای اظهار نظر حسابرسان، تاخیر گزارش حسابرسان، اظهار نظر حسابرسان در تعامل با مدیریت سود و تاخیر گزارش حسابرسان در تعامل با مدیریت سود بر ریسک حسابرسان به ترتیب برابر ۰/۰۰۲۳-، ۰/۰۰۰۲-، ۰/۰۰۱۶- و ۰/۰۰۰۱- منفی و معنی دار می‌باشد. پس فرض H_0 رد می‌شود؛ یعنی مدیریت سود تاثیر منفی کیفیت گزارش حسابرسان بر ریسک حسابرسان؛ را تعدیل می‌کند.

۶- بحث و نتیجه‌گیری

ریسک حسابرسان به ریسکی گفته می‌شود که بر اساس آن، حسابرسان رای حسابرسان بی نقصی را ارائه نماید و در آن اعلام کند که در صورت های مالی هیچ گونه اشتباه عمده ای رخ نداده است؛ با توجه به این که فقط حسابرسان می‌تواند ریسک عدم اکتشاف را کنترل کند، مدل های ریسک حسابرسان نشان می‌دهند زمانی که حسابرسان می‌خواهد ریسک حسابرسان را پایین نگه دارد و آن را کنترل نماید، بایستی بتواند به خوبی ریسک اکتشاف را کاهش دهد که این کار به وسیله افزایش روش های حسابرسان، امکان پذیر می‌باشد؛ در همین راستا هدف اصلی این تحقیق بررسی تاثیر کیفیت گزارش حسابرسان بر ریسک حسابرسان با توجه به نقش میانجی مدیریت سود و حاکمیت شرکتی است. به منظور تحقق این هدف از روشهای آماری چندمتغیره همچون رگرسیون خطی جهت طراحی مدل برای بررسی تاثیر کیفیت گزارش حسابرسان بر ریسک حسابرسان و شناسایی نقش مدیریت سود و حاکمیت شرکتی بر روابط بین متغیرهای مذکور استفاده شده است، بر اساس آزمون فرضیه اول، کیفیت گزارش حسابرسان بر ریسک حسابرسان تاثیر منفی دارد؛ از لحاظ تئوریک، کیفیت بالای حسابرسان از طریق کاهش تاخیر در گزارش حسابرسان؛ عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه‌گذاران نا آگاه و مدیریت را کاهش می‌دهد. این عامل ریسک ناشی از عدم توجه به رشد آتی شرکت را کاهش نیز می‌دهد؛ بنابراین، بالا بودن کیفیت حسابرسان می‌تواند مشکل عدم تقارن اطلاعاتی را کاهش داده و فاکتور ریسک حسابرسان را نیز کاهش دهد؛ به عقیده جنسن (۱۹۸۶) حسابرسان مکانیزم نظارتی است که منافع مدیر با سهامداران را به هم نزدیک می‌کند؛ بنابراین، به نظر می‌رسد هرچه کیفیت حسابرسان و حسابرسان بالاتر باشد، کیفیت اطلاعات ارائه شده شرکتها نیز بالاتر خواهد بود؛ در نتیجه، انتظار می‌رود شرکت‌های حسابرسان شده توسط موسسات با کیفیت، دارای کیفیت بالاتری در صورتهای مالی و در نتیجه ریسک پایین تر حسابرسان باشند؛ بر اساس مبانی نظری تحقیق مبنی بر تاثیر معنادار کیفیت حسابرسان بر ریسک حسابرسان، پیشنهاد می‌شود جامعه ی حسابداران رسمی ایران با

بررسی پیشینه‌ی عملکرد مؤسسات حسابرسی و شناسایی ظرفیتهای بالقوه‌ی مؤسسات حسابرسی، همچنین فراهم کردن امکان حضور مؤسسات حسابرسی بزرگ و معتبر خارجی زمینه را برای رشد تخصصی اینگونه مؤسسات فراهم کند و همچنین، وظایف حسابرسی سازمان حسابرسی به مؤسسات حسابرسی خصوصی واگذار شود تا امکان کسب دانش تخصصی برای همه مؤسسات حسابرسی فراهم شود.

براساس فرضیه دوم مبنی بر این که کیفیت حاکمیت شرکتی تاثیر منفی کیفیت گزارش حسابرسی بر ریسک حسابرسی؛ را تعدیل می کند، نتایج به دست آمده از رگرسیون خطی، نشان داد، کیفیت گزارش حسابرسی در تعامل کیفیت حاکمیت شرکتی، قادر به کاهش ریسک حسابرسی در شرکتهای تجاری می باشد؛ موضوع حاکمیت شرکتی به ویژه پس از شکست شرکت ها بسته به ویژگی های حاکمیت شرکتی توسعه یافته است. به نظر می رسد که کیفیت حاکمیت شرکتی؛ می تواند تأثیراتی مثبت بر کاهش ریسک حسابرسی، کل فرآیند حسابرسی و به ویژه کیفیت آن داشته باشد؛ ضعف در ساختار حاکمیت شرکتی اغلب منجر به کیفیت گزارشگری مالی پایین تر، دستکاری سود و حتی تقلب آشکار در صورت های مالی می شود؛ بنابراین همان گونه که انتظار می رفت کیفیت حاکمیت شرکتی تاثیر منفی کیفیت گزارش حسابرسی بر ریسک حسابرسی را تعدیل می کند؛ با توجه به تأثیر عوامل حاکمیت شرکتی بر روابط بین کیفیت حسابرسی و ریسک حسابرسی، پیشنهاد میگردد سازمان بورس به عنوان نهاد ناظر بر شرکتهای بورسی در اجرای هر چه بهتر آیین نامه حاکمیت شرکتی اقدامات لازم را مبذول کنند و با بازنگری و اصلاح فرآیندهای ناکارای و ایجاد زیرساختهای کلیدی به جایگاه عملکردی طبق شاخصهای جهانی دست یابند.

بر اساس آزمون فرضیه سوم نیز، مدیریت سود تاثیر منفی کیفیت گزارش حسابرسی بر ریسک حسابرسی؛ را تعدیل می کند؛ یکی از مکانیزمهای قوی و کارآمد برای کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و به تبع آن، کاهش مدیریت سود، وجود حسابرسی با کیفیت بالا است. نتایج حاصل از آزمون فرضیه سوم پژوهش نشان میدهد وجود حسابرسی با کیفیت بالا از سوء استفاده مدیران از سود و دستکاری سود به نفع خود تا حد زیادی جلوگیری میکند و با کاهش مدیریت سود؛ تاثیر منفی کیفیت گزارش حسابرسی بر ریسک حسابرسی نیز تعدیل می شود؛ ازاینرو، به بورس اوراق بهادار تهران پیشنهاد میشود با وضع مکانیزمهای نظارتی و کنترلی بیشتر و قویتر بر عملکرد و گزارشات مالی این شرکتهای اطمینان خاطر بیشتری برای سرمایه گذاران بالفعل و بالقوه را در این شرکتهای از بابت تأمین منافعشان فراهم آورند تا شاید از این طریق منافع احتمالی به دست آمده از مدیریت سود توسط مدیران شرکتهای به سوی سرمایه گذاران و مالکان در آن شرکتهای روانه شود. اهمیت نظارت بیشتر نه تنها با مکانیزمهای کنترلی بورس باید اعمال شود تا با بهبود کارایی و عملکرد شرکتهای فعال در بورس اوراق بهادار تهران و افزایش ارزش این شرکتهای به افزایش ثروت سهامداران شرکتهای منجر شود و درنهایت از سرمایه های موجود در این بازار به نفع توسعه اقتصادی کشور بهره گرفته شود؛ به دلیل اهمیت کیفیت بالای حسابرسی، لازم است سهامداران نیز برای جلوگیری از اعمال مدیریت سود و به طورخاص مدیریت سود فریبده توسط مدیران شرکت، در انتخاب حسابرس معتمد خود دقت نظر داشته باشند و حسابرسی را برای اطمینان بخشی به صورتهای مالی تهیه شده مدیران انتخاب کنند که از کیفیت ارائه خدمات بالایی برخوردار باشند.

در راستای نتایج پژوهش حاضر؛ فاخ و جاربوی (۲۰۲۰)، نیز در پژوهشی با عنوان بررسی تاثیر کیفیت گزارش حسابرسی بر ریسک حسابرسی باتوجه به نقش تعدیل گری مدیریت سود و حاکمیت شرکتی نشان دادند کیفیت

حسابرسی بر ریسک حسابرسی تاثیر منفی دارد، به علاوه مدیریت سود نقش تعدیل کننده حاکمیت شرکتی بر رابطه بین افشای به موقع و ریسک حسابرسی را تعدیل می کند؛ که در راستای نتایج پژوهش حاضر می باشد. با توجه به مراتب فوق، این موضوع کاملاً آشکار می شود که دستیابی شرکت ها به کیفیت گزارش حسابرسی بالاتر؛ باعث کاهش ریسک حسابرسی می گردد و دستیابی به ریسک پایین تر، در گروهی تمهید و استقرار سازوکارهای لازم برای افزایش کیفیت گزارش حسابرسی است.

به منظور استفاده بیشتر از نتایج پژوهش و نیز با توجه به کمکی که نتایج پژوهش به روشنتر شدن تأثیر کیفیت گزارش حسابرسی بر ریسک حسابرسی میکنند، در آینده میتوان به موضوعهای زیر توجه بیشتری کرد:

۱- می توان موضوع پژوهش حاضر را در صنایع مختلف مورد بررسی قرار داد و انتظار می رود با توجه به ماهیت فعالیت شرکت ها در صنایع مختلف نتایج متفاوتی حاصل شود.

۲- پیشنهاد میشود پژوهشگران آینده با توجه به پژوهشهای خارجی، تاثیر کیفیت گزارش حسابرسی بر ریسک حسابرسی را با میانجیگری عواملی مانند نوع بازار محصول، چرخه عمر شرکت و ... بررسی نمایند.

۳- بررسی کاربرد مدل های غیرخطی مانند مدل فازی و شبکه های عصبی برای مدل سازی کیفیت حسابرسی

۴- بررسی قدرت توضیح دهنده دیگر معیارهای کیفیت حسابرسی با معیارهای ریسک حسابرسی و تاثیر آن بر عدم تقارن اطلاعاتی.

محدودیت های تحقیق

مهم ترین محدودیت تحقیقاتی که بر پایه آمار استنباطی انجام می شود، در خصوص تعمیم نتایج آن به سایر شرایط و دوره ها است. این امکان وجود دارد که روابطی که در پژوهش حاضر، ثابت شده اند، در دوره ها و یا شرایط متفاوت از شرایط این پژوهش، برقرار نباشند؛ بنابراین، باید در تعمیم نتایج این تحقیق، احتیاط لازم به عمل آید. برخی از متغیرهای پژوهش حاضر نیز بیش از یک تعریف عملیاتی دارند. به عنوان مثال برای اندازه گیری کیفیت حسابرسی عوامل کیفی مهم دیگری نیز دخیل هستند که می تواند نتایج حاصل از تحقیق را تحت شعاع قرار دهد؛ با جود این، اعتقاد بر این است که محدودیت مذکور به خدشه دار شدن نتایج پژوهش منجر نشده و پژوهش همچنان از روایی داخلی و خارجی مناسبی برخوردار است.

منابع

۱. امین عشایری، آسو، ۱۴۰۰، ارزیابی ریسک حسابرسی استفاده از یک مشتق دیگر بجای استفاده از مدل پایگاه دانش، پنجمین کنفرانس بین المللی چشم اندازهای نوین در مدیریت، حسابداری و کارآفرینی، تهران.
۲. دارابی، رویا و علیزاده پیرعلی، فرخ و دبستانی، محمد، ۱۳۹۹، مروری بر ادبیات نظری تجربی در خصوص تاثیر شرایط اقتصاد کلان بر ریسک حسابرسی.
۳. سحابی، جیران و رضایی، نادر، ۱۳۹۵، ریسک حسابرسی و انواع آن، سومین کنفرانس بین المللی مدیریت و اقتصاد، مشهد.
۴. شفی زاده، شیوا. (۱۳۹۳). کنترل شرکت و مدیریت درآمدها. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مرکزی.

۵. صفری گرایلی مهدی و عالیہ بالارستاقی. (۱۳۹۳). بررسی عوامل مؤثر بر کیفیت حاکمیت شرکتی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مطالعات تجربی حسابداری مالی، مقاله ۵، دوره ۱۲، شماره ۴۷، ۹۳-۱۱۲.
۶. عبدی طالب بیگی، هادی و حسینی راد، سید داود و هوشیار، اعظم، ۱۳۹۶، بررسی ارتباط بین سودمندی کمیته حسابرسی و ریسک حسابرسی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، اولین کنفرانس ملی پژوهش های نوین ایران و جهان در مدیریت، اقتصاد و حسابداری و علوم انسانی، شیراز.
۷. عبدی، حدیث و ایوانی، فرزاد و علیمرادی، مهری، ۱۳۹۸، اهمیت تاثیر افشای سرمایه فکری بر ریسک حسابرسی، کنفرانس بین المللی ایده های نوین در مدیریت حسابداری، اقتصاد و بانکداری، تهران.
۸. فداکار، مهناز و ورمزیار، ویانا، ۱۳۹۷، بررسی رابطه توانایی خود ادراکی حسابرسان با ارزیابی ریسک حسابرسی در بورس اوراق بهادار تهران، کنفرانس ملی رهیافت های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری، تهران.
۹. کاری سیس، احد. (۱۳۹۲). نقش تشکیل کمیته حسابرسی و استقرار واحد حسابرسی داخلی در ارتقای سطح مسئولیت پاسخ گویی مالی بانک های ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ارومیه.
10. Arzhenovskiy, S. V., Bakhteev, A. V., Sinyavskaya, T. G., & Hahonova, N. N. (2019). Audit risk assessment model.
11. Demartini, C., & Trucco, S. (2016). Does intellectual capital disclosure matter for audit risk? evidence from the UK and Italy. *Sustainability*, 8(9), 867.
12. Fakhfakh, I., & Jarboui, A. (2020). Audit certification, earnings management and risk governance: a moderated-mediation analysis. *Journal of Financial Reporting and Accounting*.
13. Josep Garcia-Blandon, & Argilés, Josep & Ravenda, Diego. (2019). Is there a gender effect on the quality of audit services?. *Journal of Business Research*. 96. 238-249. 10.1016/j.jbusres.2018.11.024.
14. Muttakin M, B, Reza, M. Arifur K, Nava, S, (2015), *Family firms, firm performance and political connections: Evidence from Bangladesh*, *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, Vol, 11, pp 215–230.
15. Ocak, murat. (2018). The impact of auditor education level on the relationship between auditor busyness and audit quality in Turkey, Published: 31 August 2018
16. Robin. A., and H. Zhang. (2015). Do Industry-Specialist Auditors Influence Stock Price Crash Risk? *AUDITING: Journal of Practice & Theory*, Vol. 34, No. 3, Pp. 47-79.
17. Tarasova, V., Mezdrykov, Y., Efimova, S., Fedotova, E., Dudenkov, D., & Skachkova, R. (2018). Methodological provision for the assessment of audit risk during the audit of tax reporting. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 6(1), 371-397.

Investigating the effect of audit report quality on audit risk with respect to the mediating role of earnings management and corporate governance

Narges Moghadasi *1

Date of Receipt: 2022/04/07 Date of Issue: 2022/05/18

Abstract:

The purpose of this study was to investigate the effect of audit report quality on audit risk with respect to the mediating role of earnings management and corporate governance. The location of companies listed on the Tehran Stock Exchange and the time period between 2014 to 2020 and 135 companies have been selected as a statistical sample by the method of systematic elimination. For data collection, reference to financial statements, explanatory notes and stock exchange monthly, and in order to describe and summarize the data, descriptive and inferential statistics have been used. In data analysis, F-Limer test, Hausman test and to confirm and reject the hypotheses (Ives software) have been used. The results showed that there is a relationship between ownership structure and financial distress and also the quality of corporate governance and earnings management moderates the negative impact of audit report quality on audit risk.

Keywords

Quality of audit report; Audit risk, corporate governance, profit management

1- Virtual Master of Tarbiat Modares University (* Corresponding Author: Narges.moghadasi@gmail.com

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی